

Seyahat Risk Algısı ve Seyahat Güvenliği Davranışlarının Kovid-19 Krizi Bağlamında İncelenmesi

An Examination Of Travel Risk Perception And Travel Safety Behaviors In Covid-19 Crisis Context

Arzu Toker^{1***}

İsmail Kızılrnak²

¹Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-0619-9941, arzutoker@anadolu.edu.tr

²Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-9141-6420, ikizilirmak@istanbul.edu.tr

Özet

Yirmi birinci yüzyılın en büyük salgını olarak kabul edilen Kovid-19, tüm dünyayı farklı şekillerde etkisi altına almıştır. Bununla birlikte çok sayıda araştırmacı, bu büyük fenomene ilişkin çeşitli araştırmalar gerçekleştirmeye başlamıştır. Salgının yarattığı risk algısı nedeniyle değişen tüketici davranışları bu araştırma konularından birini oluşturmuştur. Turizm hizmetinin tüketiminde olduğu kadar üretiminde de önemli rolleri olacak turizm profesyoneli adaylarının sektördeki öngörülemez karmaşık durumlarda sorumluluk almak ve çözüm üretebilmek gibi becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla sorunları nasıl algıladıklarını ve bunlara karşı nasıl çözümler geliştirdiklerini diğer bir deyişle, geleceğin turizm profesyonelleri olarak lisans düzeyinde öğrenim gören katılımcıların salgın sürecini nasıl deneyimlediğini ve katılımcıların seyahat davranışlarının nasıl şekillendiğini anlamak önemlidir. Bu bağlamda mevcut araştırmanın amacı, geleceğin turizm profesyonellerinin seyahatlerinde güvenlik davranışlarının nasıl şekillendiğini anlamaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda turizm öğrenimi gören 44 öğrenciden çevrimiçi olarak Haziran 2021-Haziran 2022 dönemleri arasında veri

*Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından ‘Pandemi, Kişisel Güvenlik ve Seyahat Davranışları Arasındaki İlişki’ başlıklı Yayın Teşvik Projesi kapsamında desteklenmiştir. (Proje Numarası: 2106E144).

** Bu çalışma, 27-29 Ekim 2022 tarihinde 22. Ulusal Turizm Kongresi’nde sunulan “Kovid-19 Pandemisi ve Seyahat Güvenliği Davranışları” başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

*** Sorumlu Yazar

toplanmıştır. Tematik analizler sonucunda gündelik yaşamda salgın deneyimi teması çerçevesinde duyuşsal deneyimler, davranışsal deneyimler ve duygusal deneyimler; seyahat esnasındaki güvenlik davranışları teması çerçevesinde ise tatil alanı, ulaşım araçları, tatil tercihleri, hijyen davranışları ve güvenlik arayışı kategorileri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçları uygulamaya ve gelecek araştırmacılara yönelik önemli çıkarımlar içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Risk Algısı, Seyahat Güvenliği Davranışları, Kovid-19 Krizi.

Abstract

The COVID-19 pandemic, considered to be the biggest pandemic of the twenty-first century, has affected the entire world in various ways. Meanwhile, many researchers have begun to conduct a variety of studies on this major phenomenon. Due to the risk perception created by the pandemic, changing consumer behavior has been one of the topics of this research. Tourism professional candidates, who will have important roles in the production as well as consumption of tourism services, need to possess skills such as taking responsibility and producing solutions in unforeseen complex situations in the sector. Therefore, it is important to understand how they perceive problems and develop solutions. In other words, it is crucial to comprehend how the participants, who are studying at the undergraduate level as future tourism professionals, experience the pandemic process and how their travel behaviors are shaped. In this context, the aim of the current research is to comprehend how safety behaviors are shaped during the travels of future tourism professionals. To achieve the purpose of the study, data were collected through online interviews with 44 students studying tourism between June 2021 and 2022. As a result of the analyses, sensory, behavioral, and emotional experiences emerged within the theme of pandemic experience in daily life, and vacation destination, transportation modes, vacation preferences, hygiene behaviors, and safety-seeking categories emerged under the theme of risk perception behaviors during travel. The results have significant implications for both practitioners and future researchers.

Keywords: Risk Perception, Travel Safety Behaviors, Covid-19 Crisis.

GİRİŞ

Teknolojideki olağanüstü gelişmeler ve küreselleşme, birey ve toplumların güvenliğini tehdit eden unsurları tahmin edilemez boyutlara taşımıştır. Bu çok boyutluluk çerçevesinde, insan güvenliğini tehdit eden unsurlar yalnızca askerî eylemler, savaşlar vb. değil; iklim değişiklikleri, kaynakların azalması, uluslararası suç, biyogüvenliğe ve sürdürülebilirliğe yönelik tehditler vb. küresel faktörlerden de kaynaklanmaktadır (Hall, Timothy ve Duval, 2012). Alanyazın incelendiğinde seyahat ve turizm sektörüyle ilgili güvenlik sorunlarının özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra arttığı görülmektedir. Savaş, terör, suçlar, krizler, kişisel güvenlik meseleleri, gıda güvenliği, siyasi istikrarsızlık ve doğal afetler turizm sektörü için önemli güvenlik endişeleri olmuştur (Emir ve Toker, 2021). İnsanlar farklı sebeplerle yüzlerce yıldır bir yerden başka bir yere gitmektedirler. Bu seyahatler her ne sebeple olursa olsun, değişmeyen tek şey seyahat eden kişilerin kişisel güvenliklerini sağlama gereksinimleridir. Günümüzden yüzyıllarca önce gerçekleşen seyahatlerde güvenliği tehdit eden sayısız ve öngörülemez unsur, insanları zorunlu hâller dışında seyahat etmekten alıkoymuştur. Ulaşım araçlarının kısa zamanda hızla gelişmesi, seyahat etmeyi kolaylaştırmıştır ancak “güvende olmanın” kapsamı değişse de anlamı hiç değişmemiş ve hatta genişlemiştir.

Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen herhangi bir siyasi sorun, ekonomik kriz, doğal afetler, terör eylemleri, salgın vb. küreselleşmenin etkisiyle çok kısa zamanda çok geniş coğrafyalara yayılmakta ve turizm başta olmak üzere birçok sektörü derinden etkilemektedir (Polat, 2019). Turizm güvenliği düşünüldüğünde, denilebilir ki günün her dakikasında, dünyanın herhangi bir yerinde, turistik bir alanda bir suç veya şiddet eylemi meydana gelmektedir. Bir bölgedeki siyasi istikrarsızlık, sivil huzursuzluk veya herhangi bir güvenlik tehdidine karşı turizm sektörü son derece savunmasızdır. Bireyler, hedef bölgede kişisel güvenliklerine karşı bir risk algıladığında, o bölgeye gitmekten vazgeçecektir. Diğer bir deyişle, kişisel güvenlik konusundaki kaygı ve endişeler, bu endişelere kaynak olan yerlere gitmeyi kısıtlayacaktır (Shin, 2005). Görüldüğü gibi turizm, kaçınılmaz bir şekilde söz konusu bölgelerin güvenli olmasına bağlıdır ve turistlerin davranışları, güvenlik yönetimi ve risk algılarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Örneğin, önemli bir güvenlik sorunu hâline gelen Kovid-19 salgınına bağlı olarak gelişen seyahat endişeleri nedeniyle bireysel düzeyde ve belirli saatler arasında sokağa çıkma kısıtlaması, şehirlerarası seyahat kısıtlaması veya tam kapanma

gibi toplumsal düzeyde kimi zaman sert önlemler alınmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021). Küresel ölçekte turizm hareketliliğinin durma noktasına geldiği bu dönemde, bireysel ve toplumsal güvenlik, turizm sektörünün en önemli gündemi hâline gelmiştir.

Geçen son birkaç yılda Kovid-19 salgınının olumsuz küresel etkisiyle birlikte turizmle ilişkili risk algısı, turizm araştırmacılarının ilgisini çeken bir araştırma konusu haline gelmiş ve çok sayıda araştırmada salgının seyahat risk algısı, risk algısının turistlerin davranışlarına etkisi (Neuburger ve Egger, 2020), hijyen ve güvenlik davranışları üzerine etkisi (Nazneen, Hong ve Ud Din, 2020), belirsizlik ve zihinsel iyi oluş hali ile ilişkisi (Chua, Al-Ansi, Lee ve Han, 2021), demografik özellikler açısından farkları (Meng, vd., 2021) gibi çeşitli faktörler açısından ele alınmıştır. Bu çalışmada ise, pandemi sürecinin nasıl deneyimlendiği ve seyahatlerde güvenlik davranışlarının nasıl şekillendiğini anlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla, çevrimiçi form oluşturularak turizm eğitimi alan 44 öğrenciden veri toplanmış ve tematik analiz yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları katılımcıların çoğunluğunun riskin varlığına karşın çeşitli güvenlik davranışları geliştirerek seyahat kararlarını değiştirmediklerini göstermiştir. Seyahat sürecinin kişisel güvenlik standartlarına uygun olmaması durumunda ise, güvenlik arayanlar olarak kategorileştirilen katılımcıların seyahat kararlarının olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: RİSK ALGISI VE SEYAHAT DAVRANIŞLARI

Risk, ilgili alanyazında çeşitli biçimlerde kavramsallaştırılan ve üzerinde uzlaşa sağlanamayan bir kavramdır. Kaplan (1991) risk olgusunu olasılık temelli bir yaklaşımla, her biri L_i olasılığına ve X_i sonucuna sahip bir dizi S_i senaryosu -neyin yanlış olabileceğinin açıklanması- olarak tanımlamıştır. Risk fenomenini olay ve sonuç temelli bir bakış açısıyla tanımlayan Misumi ve Sato (1999) ise kavramı, tehlikeli bir olayın meydana gelme olasılığı ile sonucun ciddiyetinin birleşimi olduğunu belirtmektedir. Olay ve belirsizlik ekseninde yaptığı kavramsallaştırmada Rosa (1998) riski, bireylerin kendileri de dahil olmak üzere birey için değerli olan bir şeyin tehlikeye atıldığı ve sonucun belirsiz olduğu bir durum veya olay olarak tanımlamaktadır. Bu son tanımın sosyal bilimler için daha uygun olduğunu belirten Aven ve Renn (2009), riskin bilgi ve algılamalarımızdan bağımsız bir ontolojiyi, varlık kuramını ifade ettiğini açıklamaktadır.

Buna paralel olarak risk algısı genellikle bireylerin tehlikelere karşı tutumlarını ve sezgisel yargılarını tanımlamak için kullanılır (Sitkin ve Pablo, 1992).

Risk algısı ise sosyal bilimlerden (Ekoh, vd., 2022), çevre bilimlerine (Aslam, vd., 2022), psikolojiye (Boua, Kouabenan, ve Belhaj, 2022), işletme ve yönetime (Khasawneh vd., 2022), mühendisliğe (Amaya-Gómez, vd., 2022) kadar çeşitli bilimlerden çok sayıda araştırma alanlarına konu olmuştur. Risk algısı belirli durumlar veya davranışlarla bağlantılı olarak, bir olayın zararlı sonuçlanma olasılığındaki öznel değişimi ifade eder (Ulleberg ve Rundmo, 2003). Risk algısı, bireylerin riske yönelik inançlarını, tutumlarını, yargılarını ve duygularını ifade etmekte, onların tehlikelere karşı benimsedikleri bakış açısının yanı sıra sosyal ve kültürel değerlerini içermektedir (Rother, 2011). Bu açıdan değerlendirildiğinde risk algısı düzeyinin bireyden bireye farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Risk algılarının, algılanan riskin türüne bağlı olarak değişebileceğini belirten Schiffman ve Wisenblit ([1991]2019) bunların; ürünün beklenen performansı göstermemesi (fonksiyonel), ürünün bireyin kendisine ve başkalarına zarar vermesi (fiziksel), ürünün maliyeti ederinde olmaması (finansal), kötü ürün tercihinin tüketici egosunu zedelemesi (psikolojik ve sosyal), ürün beklendiği biçimde performans göstermediğinde zamanın boşa harcanması (zaman) olduğunu belirtmektedir. Schiffman ve Wisenblit'in kavramlarını turizme uyarlayarak çatı kavramlar oluşturan Roehl ve Fesenmaier (1992), turizm seyahatleri bağlamındaki risk algısının tatil, destinasyon ve fiziksel-ekipman ile ilgili riskler ekseninde değişkenlik gösterebileceğine dikkat çekmiştir. Maser ve Weiermair (1998) yaş, cinsiyet, gerçekleşen seyahat sayısı, seyahat bütçesi, gündelik yaşamdaki boş zaman faaliyetleri, seyahate özgü veya yaşam tarzına bağlı etkenlere bağlı olarak genel risk algısı ve çeşitli risk türlerini sınırlandırmanın mümkün olmaması nedeniyle risk algılarının tam olarak açıklanamayacağını belirtmiştir. Buna rağmen araştırmasında; seyahatle ilgili hastalıklar, suç, doğal afet, kazalar, hijyen, farklı ulaşım araçlarından kaynaklanan tehlikeler, kültür/dil engelleri ve destinasyona özgü yönetmelik ve kanunlarla ilgili belirsizlikler bağlamındaki unsurları ortaya koymuştur. Seyahat edenlerin gidecekleri destinasyonlara ilişkin risk algılarının bulaşıcı hastalıklar, terör saldırıları ve doğal afet türleri çerçevesinde incelendiği bir araştırmada ise risklerin gerçekleşme olasılığı, tehdidin büyüklüğü, medya etkisi ve seyahat kararı üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur (Kozak, Crotts ve Law, 2007). Risk algısı

dinamiklerinin yirmi farklı şekilde kategorileştirildiği bir çalışmada araştırmacılar (Feng, Li, Sun ve Li, 2022), seyahat öncesi ve sonrasındaki risk algılarının farklı olduğunu belirtmiştir. Risk algısının Kovid-19 salgını sonrasında değerlendirildiği bir araştırmada (Yang ve Xin, 2020), risk algısı katılımcılar üzerinden tarafsızlar, inkarcılar ve abartanlar olarak kategorileştirilmiştir.

Yukarıda açıklananlardan anlaşılacağı üzere risk algısı, uluslararası seyahatçi davranışları açısından geçmişten beri önemli bir endişe kaynağı olarak gösterilen (Kang ve Oh, 2015), seyahatçi davranışları ve kararları üzerinde önemli etkileri bulunan, deneyimlenen salgınla son birkaç yıldır neredeyse tüm seyahat davranışlarında da endişe yaratan bir durum olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle, risk algısı seyahatçilerin hizmetin satın alınması öncesini, tüketim sürecini ve hatta seyahat sonrası seyahat davranışlarını etkilemektedir (Reisenger ve Mavondo, 2005; Feng vd., 2022).

Kovid-19 salgınının ilan edilmesinden iki hafta önce ve ilan edilmesinden iki hafta sonra seyahatçilerin Kovid-19 salgını, seyahat risk algısı ve seyahat davranışlarını inceleyen Neuburger ve Egger (2020), Kovid-19 risk algısının, seyahat risk algısının ve seyahat planlarını değiştirme veya iptal etme isteğinin iki haftalık süre içerisinde önemli ölçüde arttığını ortaya koymuştur. Salgın, yalnızca bireylerin seyahat kararlarına ilişkin algılarını değil aynı zamanda hijyen ve güvenlik algılarını da büyük ölçüde etkilemiştir (Nazneen, Hong ve Ud Din, 2020). Salgının yaygınlaşmasıyla birlikte seyahat ve turizm hareketliliğinin yol açabileceği hastalıklar dikkate alınarak küresel çapta ve sektörde geniş kapsamlı kısıtlamalar getirilmiştir. Küresel destinasyonlara yönelik seyahat tutumlarının ve geçici kaçınma davranışlarının oluşmasında salgının yol açtığı olumsuz duygular, algılanan sağlık riski, algılanan belirsizlik ve zihinsel iyi oluşun rolü incelenmiştir (Chua vd., 2021). Araştırma, salgının bir sonucu olarak ortaya çıkan olumsuz duygunun algılanan sağlık riskini önemli ölçüde etkilediğini, bu durumun zihinsel iyi oluşu ve algılanan belirsizliği tetiklediğini göstermiştir. Buna ek olarak, algılanan belirsizliğin kısa süreli kaçınma davranışına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Seyahat kararlarında bireylerarası iletişimin daha fazla önem kazandığı bu dönemde demografik faktörlerin de seyahat kararlarında farklılaştığı diğer bir ifadeyle kadınların erkeklere kıyasla riske daha açık oldukları; gençlerin düşük, ileri yaştakilerin ise yüksek risk düzeyinde bilgi taradığı görülmektedir (Meng, vd., 2021). Bireylerin risk algısı ve davranışları arasında çoğu kez orantısal olarak doğru bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre

risk algısı bireylerin güvenli davranışlar benimsemesini olumlu bir biçimde etkilemektedir (Brewer, vd., 2007).

Kovid-19 salgınının dünya çapında seyahat ve turizm sektörü üzerinde ve yıkıcı bir etki yarattığı salt yukarıda anlatılanlardan anlaşılabilir. Kim, Seo ve Choi (2022), pandemi sonrası dönemde uluslararası seyahatin potansiyel taleplerini koruyan, artıran veya azaltan risk algısının bilişsel (yaşam doyumu gibi) ve duyuşsal (seyahat anksiyetesi gibi) faktörlerini anlamaya çalışmıştır. Araştırma sonuçları, bireylerin seyahat ihtiyaçlarını karşılamak için güçlü bir arzuya sahip olmalarına rağmen, algılanan riskler gibi çeşitli engellerin söz konusu arzuyu dengelediği; pandemi sırasında seyahat arzusunun salgın sonrası telafi edici seyahat davranışları niyeti üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Ulusal alanyazında güvenlikle ilgili risk algısının seyahat davranışlarını değiştirdiğine yönelik çeşitli çalışmalar mevcuttur. Kovid-19 salgınının seyahat davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmada (Kılıç, Aslan ve Gövce, 2020), algılanan yüksek riskin ve korkunun turistlerin davranışlarını değiştirebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Garipağaoğlu-Uğur, Kızılırmak ve Dereli (2021) yürüttükleri çalışmada Kovid-19 salgını nedeniyle algılanan riskin seyahat etme niyetini negatif yönlü etkilediğini tespit etmişlerdir. Demirci ve Üstün (2021) yürüttükleri çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlar ve Kovid-19'a bağlı seyahat riski algısının seyahat davranışları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Dereli ve Kızılırmak da (2021) benzer bir çalışma yürütmüş, Kovid-19 risk algısının seyahat davranışlarını değiştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Şimşek, Akkuş ve Temel (2022), Kovid-19 sürecinde gastronomi destinasyonlarını ziyaret edenlerin gidiş ve dönüşteki risk algıları ile yeme-içme deneyimleri arasındaki farklılıkları araştırdıkları çalışmalarında destinasyona yönelik risk algısının yiyecek deneyimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Görüldüğü gibi, birçok çalışmada birbirini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır (Çetinkaya, Özer ve Kandemir Altunel, 2020; Türk ve Oktay, 2021). Nitel araştırma yöntemleri ile kurgulanan bu çalışmada ise katılımcıların Kovid-19 salgınına bağlı olarak gelişen güvenlik davranışları anlaşılmalı çalışılmıştır.

YÖNTEM

Nitel araştırmalarda kullanılan fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde yapılandırılan bu çalışma, turizm alanında lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin pandemi sürecindeki seyahat deneyimlerine odaklanmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak bireysel deneyimler araştırılmış, betimlenmiş ve analiz edilmiştir. Fenomenolojik yaklaşımda bireylerin deneyimlerini algılama, tanımlama, hatırlama ve başkalarıyla bu deneyimler hakkında konuşma biçimleri araştırılır (Patton, 2002). Fenomenoloji, bir anlamda nitel araştırmayı etkileyen daha spesifik bir felsefi gelenektir; ancak bir başka açıdan da neredeyse tüm nitel araştırma türlerine uygulanabilir. Bu yaklaşımda amaç fenomenlerin ya da dünyayı deneyimleyen ve içinde hareket eden insanlara görüldüğü şekliyle incelemektir (Leavy, 2014). Etkili, duygusal ve yoğun insan deneyimlerini çalışmak için uygun bir yaklaşım olan fenomenolojik yaklaşım (Merriam, 2018), katılımcıların salgın sürecini nasıl deneyimlediğini ve seyahat bağlamında nasıl baş etme yöntemleri ürettiğini anlamak için tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında veri toplanacak katılımcılar¹ nitel araştırma kapsamındaki amaçlı örneklem tekniklerinden ölçüt örnekleme kullanılarak seçilmiştir. Fenomenolojik araştırmalarda, çalışma grubuna alınan tüm katılımcıların fenomenle ilgili deneyim yaşamış olması esastır (Rolfe, 2006). Diğer yandan araştırma amacı doğrultusunda turizm öğrenimi gören bireylerin deneyimlerine odaklanıldığı için katılımcılar araştırmanın amacına dayanan ve belirli bir ölçüt veya özelliğe bağlı olarak diğer bir deyişle turizm alanında öğrenim gören üniversite öğrencisi olmalarına bağlı olarak seçilmiştir. Veri toplama süreci şu şekilde işlemiştir: Araştırmanın amacı, uzaktan öğrenim gören öğrencilere 2021 yılının Mayıs ayında duyurulmuş, gönüllü olanların katılımı istenmiştir. Araştırmanın amacı çerçevesinde sorulan iki soru çevrimiçi ortamda öğrencilere iletilmiş ve detaylı bir şekilde mektup formatında yanıtlamaları belirtilmiştir. Takip eden bir ay içerisinde 17 öğrenci yanıtlarını bir sözcük işlemci programına yazarak araştırmacının e-posta adresine göndermiştir. Nitel araştırmalarda kabul edilebilir bir sayı olsa da veri toplama ile eř zamanlı yürütölen analizler doğrultusunda veri toplamanın devam etmesi gerektiğine karar verilmiştir. Ancak yaz döneminde veri toplama süreci, katılımcılara ulaşmanın zorlaşması gibi (çalışma, staj vb.) çeşitli nedenlerle askıya alınmıştır. Eylül

¹ Araştırma boyunca takma isim kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların gerçek ismi yerine takma isim kullanılmıştır.

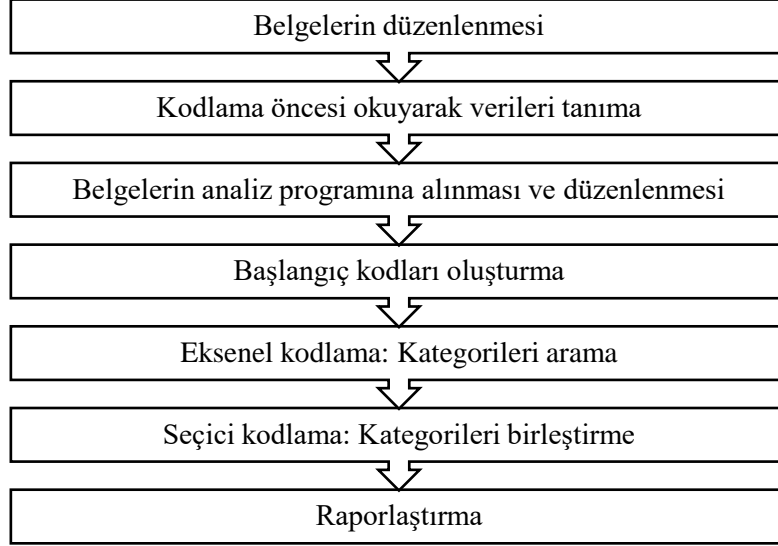
(2021) ayında yeniden duyurular yapılmış, veri toplama süreci başlatılmıştır. Ocak (2022) ayına kadar hem veri toplama (21 öğrenci) hem de analiz süreci yürütülmüştür. Birçok temel kategori doygunluğa ulaşırsa da bazı kategorilerin olgunlaşmaması nedeniyle veri toplama süreci devam ettirilmiştir. Ara sınavlar, hibrit eğitim sürecinde geçiş vb. nedenlerle veri toplama süreci yavaşlasa da Mart ayında üç, Nisan ayında bir ve Haziran ayında iki öğrenciden olmak üzere 44 öğrenciden veri toplanmıştır.

Turizm İşletmeciliği Bölümünün lisans düzeyindeki 1. ve 2. sınıf öğrencilerin oluşturduğu 44 kişilik katılımcı grubunun yaşları sınıf düzeylerine uygun şekilde 18 ve 20 arasında dengeli bir dağılıma sahiptir. Benzer şekilde cinsiyet dağılımları da dengeli olup 20'si erkek, 24'ü kadın öğrencidir. Nitel araştırmalarda verilerin doygunluğa ulaştığı noktanın, katılımcı grubunun kapsamının belirlendiği nokta olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktadan hareketle yeni kodlar, kategoriler, temalar oluşmaya kadar veri toplama süreci devam ettirilmiştir (Guest, Bunce ve Johnson, 2006). Görüşme soruları, araştırmanın amacına bağlı olarak iki eksenle hazırlanmıştır. Buna göre; katılımcılara çevrimiçi araçlarla salgın sürecini nasıl deneyimledikleri, seyahat ettilerse seyahat güvenliklerini nasıl sağladıkları veya olası bir seyahat durumunda nasıl sağlayacaklarına dair iki temel soru sorulmuştur.

Güven duyulabilirliğin sağlanması için görüşme metinleri arşivlendikten sonra ekran değerlendirmesi yapılarak doğruluğu onaylanmış, arşivlenen belgeler dahili bellek ve bulut hesapta depolanmış; verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması süreci sistematik ve şeffaf adımlarla yürütülmüştür. İnanırcılığı artırmak için zengin betimleme yoluna başvurulmuş ve katılımcı alıntılarına yer verilmiştir. Ayrıca araştırma tamamlanmadan önce, araştırma ekibi kategoriler oluştuğu karşılaştırma yaparak adım adım tekrarlama (stepwise replication) (Arslan, 2022) işlemini yürütmüştür. Son olarak verileri kodlayan araştırmacılar arasındaki tutarlılığı kontrol etmek için kodlayıcılar arası uzlaşmaya başvurulmuş, uyum sağlanamayan kodlar üzerinde uzlaşma sağlanamadığı için söz konusu kodlar, kod listesinden çıkarılmıştır.

Nitel veri analizleri ile ilgili önerilen birçok model olmasına rağmen genel geçer bir analiz yönteminden söz etmek mümkün değildir. Her araştırma kendine özgüdür ve doğal olarak her araştırmanın kendine özel bir analiz süreci vardır. Bu çalışmada Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz için altı aşamadan oluşan bir modelinden faydalanılmış ve veri analizinin kodlama sürecinde Strauss ve Corbin'in (1990) açık kodlama, eksenel

kodlama ve seçici kodlama prosedüründen faydalanılmıştır. Bu araştırmada, söz konusu modellerden yararlanarak çok aşamalı bir süreç işletilmiştir. Buna göre;

Şekil 1. Tematik analiz süreci (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tematik analiz sürecinin ilk adımında belgeler düzenlenmiş, adlandırılarak arşivlenmiştir. Sonrasında henüz kodlama yapmaya başlamadan tüm veriler okunmuş ve veriye aşinalık geliştirilmiştir. Daha sonra belgeler nitel veri analiz programına aktarılmış ve belge değişkenleri atanmıştır. Sürecin bu aşamasına kadar kodlamaya hazırlanmak üzere veriler tanınmıştır.

Tablo 1. Kodlama sürecine bir örnek

İfade Örneği	Açık Kodlama	Eksenel Kodlama	Seçici Kodlama
<i>Değişen psikolojimin sebebi ise ortada bulunan risk ortamı sebebiyle uzun vadeli olarak olacakları bilememek bende kaygı, stres, güvensizlik ve korku gibi duyguları daha da baskın hâle getirmiştir. (K13-Eda)</i>	Korku, Kuşku, Güvensizlik, Kaygı, Rahatsızlık, Panik, Yalnızlık, İç kapanıklık, Gerginlik	Duygusal Deneyimler	Gündelik Yaşamda Salgın Deneyimi

İlk olarak başlangıç kodlamaları yapılmış ve tüm veriler küçük parçalara ayrılmıştır. Bu süreç tamamlanana kadar herhangi bir kategorileştirme yapılmamıştır. Başlangıç kodlamalarını eksnel kodlama takip etmiş, birbirine benzeyen kavramlar birleştirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Tümevarımsal bir yaklaşım izlenen bu süreçleri seçici kodlama takip etmiştir. Kodlamanın bu son aşaması tümdengelimsel bir yaklaşımla temalara uygun veriler aranmıştır. Şekilde doğrusal bir süreçmiş gibi görünse de tematik analizler, bir aşama sonrasında *diğer* bir aşamaya geçilen bir süreç şeklinde ilerlememekte gerekli olan durumlarda kategoriler ve kodlar arasında ileri-geri hareket etmeye olanak tanıyan bir analiz tekniği ortaya koymaktadır. Tematik analiz yönteminin kullanıldığı araştırmada tümevarımsal ve tümdengelimsel süreçler birlikte yürütülmüştür.

BULGULAR

Araştırmanın bulguları, iki kısımda sunulmuştur. Birinci kısım, katılımcıların gündelik yaşamlarındaki salgın deneyimini; ikinci kısım ise seyahat riskinin farkında olarak seyahate çıkan veya çıkması olası katılımcıların güvenlik davranışlarını açıklamaktadır.

Tablo 2. Tema-Kategori ve Alt kategoriler

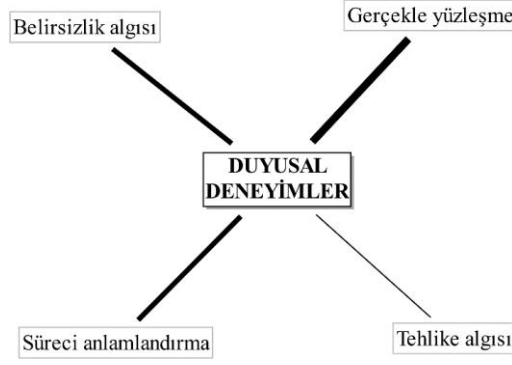
Tema	Kategori	Alt kategoriler
Gündelik Yaşamda Salgın Deneyimi	Duyusal Deneyimler	Gerçekle yüzleşme Belirsizlik algısı Süreci anlamlandırma Tehlike algısı
	Davranışsal Deneyimler	Hijyen ürünlerini kullanma Sorumlu davranışlar sergileme İnsanlardan uzak durma Gündelik yaşam alışkanlıklarını değiştirme
	Duyusal Deneyimler	Korku Kuşku Güvensizlik Kaygı Stres Rahatsızlık Panik İçe kapanıklık Yalnızlık Gerginlik

Tablo 2. Tema-Kategori ve Alt kategoriler (Devamı)

Seyahat Sürecindeki Güvenlik Davranışları	Ulaşım araçları	Çift maske-eldiven kullanma, Teması en az seviyede tutma Maskesizleri uyarma Ulaşım araçlarında fiziksel mesafeye dikkat etme Güvenli yolculuk kurallarına uyan işletmeleri tercih etme Tekli koltukta seyahat etme Otobüste ikram kabul etmeme Molalarda mutlaka dışarı çıkma Ortak alanları kullanmama Yolculuk rutinlerinden vazgeçme
	Tatil Alanı	Kalabalık tatil/yer/eğlenceden uzak durma Güvenli tatil kurallarına uyan işletmeleri tercih etme Sosyalleşmekten kaçınma Hijyen beklentisinde artış Pandemi kurallarına dikkat etme Vaka sayısı/alınan önlem/aşılama düzeyine dikkat etme Hijyen davranışlarında aşırılık
	Tatil tercihleri	Sakin yerlerde tatil Çadır-kamp veya karavan tatili Kişiyeye özel konaklama yerleri Aile veya yakın arkadaşla yazlıkta tatil Tek başına seyahat
	Hijyen Davranışları	Pandemik davranış kalıpları Maske-dezenfektan kullanımı
	Güvenlik Arayışında Olma	Kişisel güvenlik anlayışına uygun tatil arayışı Seyahat planlarını askıya alma

Gündelik Yaşamda Salgın Deneyimi

Katılımcıların gündelik yaşamlarındaki salgın deneyimi; *duyusal deneyimler*, *davranışsal deneyimler* ve *duygusal deneyimler* olarak kategorilere ayrılmıştır. Duyusal deneyimler; bireylerin salgın sürecini nasıl algıladığını, davranışsal deneyimler; bireylerin salgına bağlı olarak değişen gündelik davranışlarını ve duygusal deneyimler ise bireylerin salgına bağlı olarak neler hissettiğini açıklamaktadır. Duyusal deneyimler; *gerçekle yüzleşme*, *belirsizlik algısı*, *süreci anlamlandırmaya çalışma* ve *tehlike algısı* olarak kategorileştirilmiştir.

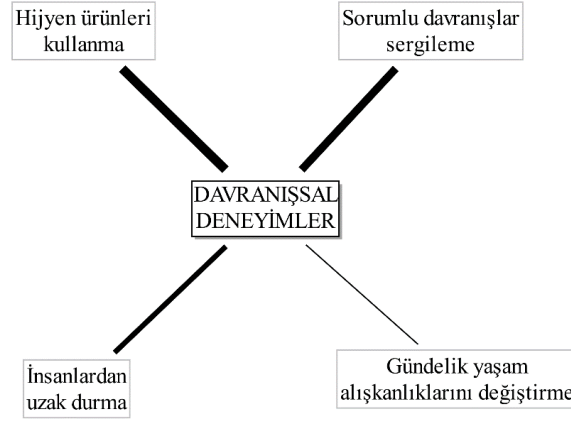
Şekil 2. Duyusal deneyimler

Duyusal deneyimler kategorisinde göze en çok çarpan alt kategori, katılımcıların kısa bir bocalama sürecinden sonra *gerçekle yüzleşmeleridir*. Erdal başlangıçta ciddiye almadığı sürecin düşündüğü gibi ilerlemeyeceğini şu sözlerle aktarmıştır: “*Başlangıçta basit bir hastalık sanıyordum, alınan önlemlerden sonra normal hayatlarınıza döneceğimizi düşünüyordum ancak böyle olmadı. Tam tersine her geçen zaman daha da kötüleşti.*” Salgının ne vaat ettiğini, süreçte neler yaşayacaklarını kestiremeyen katılımcılar, yaşadıkları *belirsizlik algısı* karşısında ne yapacaklarını bilmedikleri bir dönem yaşamışlardır. Pandeminin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra eğitim-öğretime ara verilmesi, yaşadıkları belirsizlik algısını gün geçtikçe somutlaştırmıştır. Bu kategori ile ilgili düşüncelerini Handan, “*pandemi koskocaman bir bilinmeyendi*” sözleriyle aktarmıştır.

Salgının ilan edilmesini takip eden birkaç ay sonra *sürecin anlamlandırıldığı* ve kabullenildiği bir döneme işaret etmektedir. Ahmet, yaşadığı salgın deneyiminin tüm dünyanın sorunu olduğunu ve ağır sonuçlarını kabullendiğini şu sözleriyle aktarmıştır: “*Benim gibi milyonlarca insan pandemiden olumsuz etkilenerek planlarını, programlarını değiştirmek zorunda kaldı, birçok insan yakınlarını kaybetti, işini kaybetti, hayatlar mahvoldu. Sadece planlar değil yaşam şeklimiz ve hayat standartlarımız da değişti. Maske ve sosyal mesafelerle yaşam hepimizin hayatının bir normal haline geldi.*” Duyusal deneyimlere bağlı geliştirilen son kategori ise *tehlike algısı* olarak belirlenmiştir. Tehlike algısı, katılımcıların karşı karşıya kaldıkları salgının hem kendi hem de ailelerinin can güvenliğini tehdit ettiğini ve hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anladıklarını açıklayan alt kategoridir. Melek, medyada yayılan haberlerin de etkisiyle korkunç bir gerçeğin içinde olduğunu şu sözleriyle anlatmıştır: “*Haberlerde, Çin’den bir*

virüsün hızla yayıldığını ve insanları ölüme kadar götürecekteki tehlikede olduğunu duydum. Bu haberlerin üstüne bir de sosyal medyadaki görüntüler, virüse yakalanan insanların bir anda bayılıp yere düştükleri görüntüleri gördüm.”

Tehlikeli bir salgın içinde olduğunu anlayan katılımcılar güvenli davranışlar benimsemiş (Brever, vd., 2007); diğer bir deyişle gündelik yaşamlarında kendilerini güvende hissetmek için çeşitli davranışlarda bulunmuşlardır. Davranışsal deneyimler olarak adlandırılan bu kategori çerçevesinde *hijyen ürünlerini kullanma, sorumlu davranışlar sergileme, insanlardan uzak durma ve gündelik yaşam alışkanlıklarını değiştirme* olarak kategorileştirilmiştir.

Şekil 3. Davranışsal deneyimler

Sevgi, *hijyen ürünleri kullanmayı* yaşamının bir parçası hâline getirdiğini “*çift maske taktım, dezenfektan veya kolonyamı yanımdan hiç eksik etmedim.*” sözleriyle belirtmiştir. *Sorumlu davranışlar sergileme*; katılımcıların kendilerinden ziyade yakın çevre, arkadaş, aile vb. doğrudan temas kurdukları kişilerin sağlığını tehlikeye atacak davranışlardan kastî olarak uzak durduklarını ve koruduklarını açıklamaktadır. Ali, söz konusu süreçle ilgili hassasiyetini şu sözleriyle paylaşmıştır: “*Kendimi sosyal ortamlardan olabildiğince soyutladım, çünkü hastalığa sadece siz yakalanmış olmuyorsunuz, aileniz de sanki hasta olmuşçasına bu durumdan etkilenebiliyor veya hastalandınız ama semptomlarınız ileri seviyede değil eğer bir ortama girerseniz başka insanları da hasta edebilirsiniz.*” *İnsanlardan uzak durma*; salgın sürecinin doğal bir sonucu olarak herkesin hayatında yer bulan ve bireylerin kendilerini korumaya yönelik gelişen bir davranış biçimi olmuştur. Erkan da “*sosyal gruplarımızla olan iletişimlerimiz*

yok olacak kadar azaldı insanlardan uzak durmak zorunda kaldık.” sözleriyle kendi durumunu özetlemiştir.

Gündelik yaşam alışkanlıklarını değiştirme ise; salgının katılımcıların gündelik yaşam davranışları üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Özellikle bu değişim etkisinin hijyene yönelik davranışlarda belirginleştiği anlaşılmaktadır. Kürşad, sürece bir kazanım gözüyle baktığını şu sözleriyle belirtmiştir: “Koronanın bana kazandırdığı en büyük alışkanlıklardan biri de lokantada peçeteye ihtiyacım olduğu zaman ilk çektiğim peçeteyi asla kullanmamak oldu.”

Gündelik yaşamda salgın deneyimi kapsamında oluşan son kategori bireylerin salgını nasıl hissettiği veya duyguları üzerinde neleri etkilediğine işaret eden duygusal deneyimlerdir. Analiz sonuçları katılımcıların salgına dair duygusal deneyimlerinin davranışsal ve duygusal deneyimlere göre daha ağırlıkta olduğunu göstermiştir. Bu noktada salgın sürecinin, katılımcıların duygu dünyası üzerindeki yansımalarının daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Bu kategori kapsamında en çok vurgulanan duygular; korku, kuşku, güvensizlik, kaygı, stres, rahatsızlık, panik, içe kapanıklık, yalnızlık ve gerginliktir. Söz konusu alt kategorilerle ilgili alıntı örneklerine Tablo 3.’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Duygusal Deneyimler*

Korku	<i>Koronanın ilk çıktığı zamanlar herkes gibi bende de bir korku oluşmuştu. (Alev)</i>
Kuşku	<i>En ufak hapsiran ve öksüren olunca eskiden insanlar peçete su uzatırdı şimdi ise kaçmaya uzaklaşmaya başladılar. Birbirlerine insanlar hastalık gözüyle bakıyorlar. (Aysel)</i>
Güvensizlik	<i>İçgüdüsel olarak kendimi güvene alma istiyordum. (Zehra)</i>
Kaygı	<i>Her şeyi geçtim kaygı ve stres çok fazlaydı. (Eda)</i>
Stres	<i>Birisi yanımda hapsirsa stres yapıyor ve olmayacak şeyleri aklıma getirebiliyorum. (Seda)</i>
Rahatsızlık	<i>Çok fazla kalabalık ortamda kendimi güvende hissetmiyordum. (Zeynep)</i>
Panik	<i>Başlarda olayın bu kadar büyüyeceğini düşünmüyordum ve rahat rahat gezmeye devam ediyorduk. Sonrasında sosyal medyadaki paylaşımları gördükçe içimi bir endişe ve panik kaplamaya başladı. (Ayhan)</i>
Yalnızlık	<i>Kendimi yalnız, üzgün hissediyordum (Aslı)</i>
İçe kapanıklık	<i>Yalnızlaştıkça kendimi tanıma fırsatım arttı ve kendi içime dönmeye başladım (Kemal)</i>
Gerginlik	<i>Bu durum bende sürekli bir gerginlik haline sebep oldu. (Ahmet)</i>

*Duygular kod sıklığına göre sıralanmıştır.

Deneyimlenen farklı duyguların davranışlar üzerinde belirleyici etkisi olacağı (Kabadayı ve Alan, 2013) açıktır. Bu araştırma özelinde ele alındığında katılımcıların en

yoğun yaşadığı *korku* ve *kuşku* gibi risk algısına neden olan duygular, güvenlik davranışlarıyla sonuçlanmıştır. Katılımcıların gündelik yaşamlarında çeşitli davranışsal değişiklikler olduğu gibi seyahat davranışlarında da değişiklikler olmuştur. Analiz bulguları bu davranış değişikliklerinin alanyazında sıklıkla kaydedildiği gibi seyahat davranışından kaçınma değil kendilerini güvende hissedecekleri durum ve ortamların yaratılmasıyla seyahat veya tatil faaliyetinde bulunulacağını ortaya çıkarmıştır. Takip eden başlıkta katılımcıların güvenlik davranışlarına yer verilmiştir.

Seyahat Sürecindeki Güvenlik Davranışları

Katılımcılara seyahat ettilerse güvenliklerini nasıl sağladıkları veya olası bir seyahat durumunda güvenliklerini nasıl sağlayacakları sorulmuştur. Analizler, tüm katılımcıların salgının yarattığı risklerin farkında olduklarını göstermiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, katılımcıların seyahat edecekleri yerler ile ilgili risk alguları seyahat etmelerini engellememiş, benimsedikleri seyahat güvenliği davranışları ile seyahatlerini gerçekleştirmişlerdir. Henüz seyahat etmeyenler ise ilk fırsat bulduklarında seyahate çıkacaklarını bildirmişlerdir. Bu çerçeveden ele alındığında katılımcıların güvenlik davranışları *ulaşım araçları*, *tatil alanı*, *tatil tercihleri*, *hijyen davranışları* olarak dört kategoride belirginleşmiştir. Ancak algılanan riskin seyahat davranışını olumsuz etkilediği katılımcılar da mevcuttur. *Güvenlik arayışı* olarak adlandırılan bu son kategorideki katılımcılar ise mecbur olmadıkça seyahat etmeyeceklerini veya tatile gitmeyi düşünmediklerini bildirmişlerdir.

Ulaşım aracı tercihleri, *katılımcıların* seyahat etmek için kullandıkları araçlardaki güvenlik davranışlarını açıklayan kategoridir. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu kendilerinin, yakın arkadaşlarının veya ailelerinin arabası ile seyahat etmeyi tercih edeceğini belirtmiştir. Kendi aracı ile seyahat etme olanağı olmayanlar ise seyahatlerini iptal etmektense aldıkları riskle baş edebilmek için şehirlerarası toplu taşıma araçlarında kişisel güvenliklerini sağlamak üzere nasıl davranacaklarını açıklamışlardır. Ulaşım araçlarındaki güvenlik davranışları *çift maske-eldiven kullanma*, *teması en az seviyede tutma*, *maskesizleri uyarma*, *ulaşım araçlarında fiziksel mesafeye dikkat etme*, *güvenli yolculuk kurallarına uyan işletmeleri tercih etme*, *tekli koltukta seyahat etme*, *otobüste ikram kabul etmeme*, *molalarda mutlaka dışarı çıkma*, *ortak alanları kullanmama* ve *yolculuk rutinlerinden vazgeçme* şeklinde ortaya çıkmıştır.

Güvenli yolculuk kurallarına uyan işletme tercih etme
 Çift maske, eldiven kullanma
 Maskesizleri uyarma
 Şahsi araçlarla seyahat etme
 Teması en az seviyede tutma
 Ulaşım araçlarında fiziksel mesafeye dikkat etme
 Ortak alanları kullanmama

Şekil 4. Ulaşım araçlarındaki güvenlik davranışları

Birbiriyle ilişkili olan kodların alt kategorilere atanma yoğunluğunu gösteren şekilde (Şekil 4) ulaşım araçlarındaki güvenlik davranışlarının ne şekilde yoğunlaştığını göstermektedir. Ulaşım araçlarındaki güvenlik davranışlarının genellikle salgın döneminde kamusal düzenin sağlanması ve bulaş riskinin azaltılması için devlet tarafından konulan kurallara uyum sağlamak için benimsenen davranışlar gibi görünse de bu davranışların salgın sürecinin olağandışılığında gündelik yaşamın olağan bir davranışı gibi benimsendiği görülmüştür. Seda, *maske-eldiven kullanımını* şu sözlerle anlatmıştır: “Anımsadıkça hâlâ gülüyorum. Sağlığımızı korumak, güvende hissetmek önemli, birgün doktor eldiveni bulamadığım için bulaşık eldiveni takmışım. Bu da bir çeşit güvenlik önlemi ne de olsa. Çünkü koronadaki ilk yolculuğumdu.” Bir diğer örnek olan *tekli koltukta oturma*, bir zorunluluk olsa da Nalan, “sıra otobüs seçimine geldiğinde ise tekli koltuk seçimi yaptım. Bunun nedeni ise yol boyunca yanımda tanımadığım ve ne tür bir risk taşıdığını bilmediğim bir insanla yan yana seyahat etmek istememem.” diyerek rutin bir güvenlik davranışı olarak benimsediğini göstermiştir. Ulaşım araçlarındaki diğer güvenlik davranışlarına ve alıntı örneklerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4. Ulaşım Araçlarındaki Güvenlik Davranışları

Teması en az seviyede tutma	<i>İniş ve binişlerde bende buna dikkat ettim ve birileriyle temas etmemeye çalıştım. (Gülay)</i>
Maskesizleri uyarma	<i>Yaşına bakmaksızın sert bir dil ile uyarmak zorunda kaldım. (Zehra)</i>
Fiziksel mesafeye dikkat etme	<i>İnsanlardan her alanda duruyorum, bu şehirlerarası otobüslerde taksilerde her yerde geçerli. (Ali)</i>
Güvenli yolculuk kurallarına uyan işletme tercih etme	<i>Taşıtın temizlik ve havalandırmalarının yapıyor olması üstelik tedbirlere uygun yapıyor olması gerekmekte, yolcu kapasitesinin belirli bir sayının üstünde olmaması, oturacağımız koltuğun temizliği ki bundan emin olmayan insanlar olabilir keza ben o insanlardan birisiyim. (Nalan)</i>
Otobüste ikram kabul etmeme	<i>Otobüste ikram yapan görevlinin ikramlarını genellikle tercih etmiyorum (Ümit)</i>
Molalarda mutlaka dışarı çıkma	<i>Her molada dışarıda uzak bir köşeye gidip temiz hava aldık. (Ayhan)</i>

Ortak alanları kullanmama	<i>Elbette her otobüs seferinden sonra otobüsler dezenfektanla temizleniyordur ama ben yine de başkaları da bu tablete dokunuyor düşüncesine girip o tablete elimi sürmem (Zeynel)</i>
Yolculuk rutinlerinden vazgeçme	<i>Uzun yolculuklarda kafamı cama yaslayıp düşüncelere dalmak şahsen çok tatlı gelirdi. Şimdi ise maskemiz kaymasın, aman kafamız cama dokunmasın kaygısıyla mumya gibi yolculuklar yapar olduk. (Seda)</i>

Tatil alanı kategorisi, katılımcıların seyahat esnasındaki güvenlik davranışlarını açıklanmaktadır. Sürecin doğasına uygun şekilde katılımcılar yoğunluklu bir şekilde kalabalık tatil ortamlarından, eğlence merkezlerinden veya kapalı alan etkinliklerinden uzak durarak güvenliklerini sağladıklarını/sağlayacaklarını belirtmişlerdir. Gündelik yaşamlarında olduğu gibi tatil esnasında da pandemi kurallarına dikkat etmenin önemini vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcıların çoğu, gündelik yaşamlarında dışadönük ve sosyal olmalarına rağmen, tatil esnasında sosyalleşmekten kaçındıklarını/kaçınacaklarını aktarmışlardır.

Hijyen davranışlarında aşırılık
Vaka sayısı/alınan önlem/aşılama düzeyine dikkat etme
Pandemi kurallarına dikkat etme
Kalabalık tatil/yer/eğlenceden uzak durma
Hijyen beklentisinde artış
Güvenli tatil kurallarına uyan işletme tercih etme
Sosyalleşmekten kaçınma

Şekil 5. Tatil alanındaki güvenlik davranışları

Dikkat çeken bir diğer kategori, ulaşım araçlarında olduğu gibi konaklama işletmelerinde de güvenli tatil kurallarına uyan işletmelerin tercih edilmesi algılanan riskin azalmasına yardımcı olmaktadır. İşletmelerin güveni tesis etmek konusundaki çabaları, bireylerin sonuçları ölümcül olabilecek bir salgın ortamında da olsa seyahat etme kararını desteklemektedir. Bu noktada yine işletmelere düşen görev, hijyen beklentilerinde artış veya hijyen davranışlarında aşırılık olabilecek kişilerin hijyen taleplerine cevap vermektir. Tatil alanı ile ilgili son kategori gidilmesi planlanan bölgenin vaka sayısı, aşılama oranı ve alınan önlemlerin ne derece hayata geçtiği ile ilgilidir. Tablo 4.'te tatil alanındaki güvenlik davranışları ile ilgili alıntı örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 5. Tatil Alanındaki Güvenlik Davranışları

Kalabalık tatil/yer/eğlenceden uzak durma	<i>Bodruma gittik ama otelimizde kendi arkadaş çevremizle beraber olduk hep. Toplu yerlerden özellikle uzak durmaya çalıştık sürekli. (Kürşad)</i>
Güvenli tatil kurallarına uyan işletmeleri tercih etme	<i>Şu an bir tatil veya seyahat planında öncelikle o bölgenin risk durumunu öğrenirim, vaka sayısı nedir, turist yoğunluğu nasıl, kalabalık olacak mı, kaç kişiyle temas etmek zorunda kalacağım, konaklayacağım yer güvenli turizm kurallarına uyuyor mu? Bunların hepsini araştırırım. (Nalan)</i>
Sosyalleşmekten kaçınma	<i>Kalabalık kamp alanlarındansa daha uzak ve keşfe dayalı kamp alanlarında çadır kurmam gerekebilir. Özellikle gittiğim bölgede tanıştığım insanlarla vakit geçiren biri olarak da bu süreç benim de bireylerle iletişime geçerken veya çeşitli ilişkiler kurarken daha çekingen ve uzak olmama neden olacaktır. (Orhan)</i>
Hijyen beklentisinde artış	<i>Kendi yaşadığı yerin dışına çıkan herkes gibi gıda, ulaşım, konaklama ve eğlence gibi sektörlerinde en büyük beklentim hijyen. (Serkan)</i>
Pandemi kurallarına dikkat etme	<i>Daha sonra haziran ayında bu yasaklar kalktığında tatile gitmeye karar verdim. Antalya'ya yola çıktım. Yolculuk yaparken yanımda kolonya dezenfektan ve maske bulunduruyordum. (Aysel)</i>
Vaka sayısı/alınan önlem/aşılama düzeyine dikkat etme	<i>Salgın sürecinin iyi yönetildiği, riskin az olduğu yerleri tercih ederim ve otel seçimini de buna göre yaparım. (Melike)</i>
Hijyen davranışlarında aşırılık	<i>Aile evi dışında kalacağım yer neresi olursa olsun kendi araç gereçlerimi, kendi eşyalarımı; yastık kılıfından havlusuna, beraberimde götürürüm. (Bora)</i>

Tatil tercihleri kategorisi, katılımcıların kişisel güvenliklerini sağlayacak şekilde, nerde ve nasıl bir tatil yapmak istediklerini açıklamaktadır. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların tatil tercihleri *sakin yerlerde tatil, çadır-kamp veya karavan tatili, kişiye özel konaklama yerleri, aile veya yakın arkadaşla yazlıkta tatil ve tek başına seyahat* şeklinde alt kategorilere ayrılmıştır.

Kişiyeye özel konaklama yerleri Çadır, kamp veya karavan tatili Sakin yerlerde tatil Aile veya yakın arkadaş ile yazlıkta tatil

Şekil 6. Tatil yeri seçimi

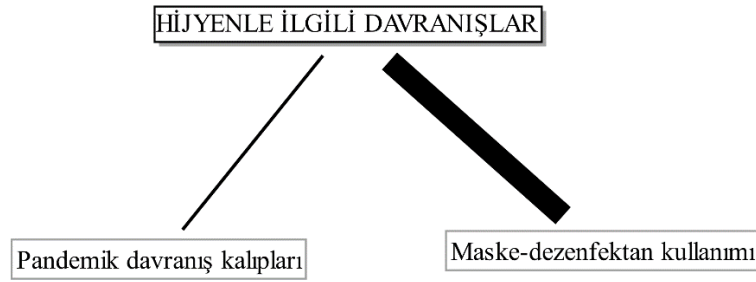
Katılımcıların tatil yeri tercihleri incelendiğinde kalabalıktan uzak sakin yerlerde tatil yapma isteğinin vurgulandığı görülmektedir. Çadır, kamp veya karavan tatilini tercih edenler de benzer şekilde kalabalık kamp veya çadır alanlarından ziyade sakin yerleri seçeceklerini belirtmişlerdir. Güvenli bir alan veya sosyal ilişki ağı belirleyen

katılımcıların aile veya salgın kurallarına uyduklarından emin olduğu yakın arkadaş çevresiyle tatile çıkabileceğini belirtmiştir. Orhan, “*sadece kendim veya kendini karantınada benim kadar iyi koruduğuna inandığım iki-üç arkadaşımın yazlıkta geçecek bir tatil planlaması düşündüm.*” sözlerinin ardından arkadaşlarının kendini koruyup korumadığına sosyal medya paylaşımlarını inceleyerek anladığını belirtmiştir. Tablo 5.’te tatil yeri tercihi ile ilgili alıntı örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 6. Tatil Yeri Tercihleri

Sakin yerlerde tatil	<i>Kalabalık yerlerde konaklama yapmaktansa daha bireysel bulunabileceğim konaklama yerlerini seçerim. (Şerife)</i>
Çadır-kamp veya karavan tatili	<i>Sosyal medyada sürekli deniz manzaralı havuzlu villalarından evde kalın çağrısı yapan insanların aksine küçücük evlerinde yirmili yaşlarını hapsolarak geçiren bir avuç genç olarak olabildiğince insanlarla temasımızın olmadığı, kendi eşyalarımızı kullandığımız, açık alanda kamp tatili yaparak hiç hastalığa yakalanmadan günlerce tatilimizi yaptık. (Ebru)</i>
Kişiyeye özel konaklama yerleri	<i>Otelde herkes ile iç içe olmaktansa açık havada herkesin kendi tuttuğu ev, villa tarzı yerlere gitmek isterim (Ayşegül)</i>
Aile veya yakın arkadaşla yazlıkta tatil	<i>Her sene aile arkadaşlarımla toplanıp gittiğimiz otel tatili yerine teyzemin yazlık evine gitmeyi tercih ettim. (Zeynep)</i>
Tek başına seyahat	<i>Daha çok bireysel tatilleri düşüneceğim bir sene olacak. (Yavuz)</i>

Katılımcıların seyahat süresinde güvenliklerini nasıl sağlayacakları ile ilgili olarak **hijyenle ilgili davranışlar** kategorisine bağlı olarak gelişen alt kategoriler *sürekli maske-dezenfektan kullanımı* ve *pandemik davranış kalıpları* olarak sıralanabilir.

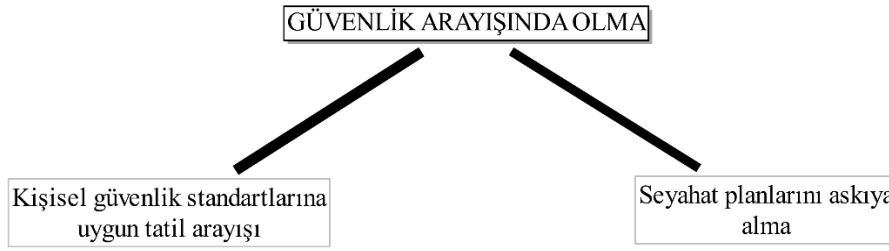

Şekil 7. Tatil alanındaki hijyen davranışları

Maske ve dezenfektan kullanımının toplumsal yaşamın her alanına yayılması, dönemin doğasına uygun davranışlardır. Burada katılımcıların sıklıkla vurguladığı husus, bir zorunluluk olmaksızın sahilde de maske kullanmaya devam edecekleri olmuştur. Sibel, seyahate giderse “*kendimi biraz olsun güvende hissetmek için sürekli ellerimi yıkardım ve kolonya, dezenfektan kullanırdım, maskemi hiç çıkarmazdım*” sözleriyle bu

durumu açıklamaktadır. *Pandemik davranış kalıpları* ise salgınla bazı davranış kalıplarının bulaş riskinden bağımsız şekilde sürdürülmesiyle ilgilidir. Seda “*bir süre sonra ablamın yanına, Marmaris’e tatil yapmaya gittim. O kadar alışmışım ki, yabancı hangi nesneye dokunsam direkt kolonyaya sürüyorum elime, telefonuma. Bu sayede temizlendiğime inanıyorum çünkü.*” ifadeleriyle benimsediği davranış kalıpları ile ilgili bilgi vermektedir.

Güvenlik arayışında olma kategorisi, pandemi süresinde seyahat etmekten kaçınan veya zorunlu olmadıkça herhangi bir yere seyahat etmemeyi tercih eden katılımcıların güvenlik davranışlarını açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, güvenlik arayışında olanlar risk algısının seyahat etme kararını olumsuz etkilediği veya kendilerini tamamen güvende hissetmedikçe tatile gitmeyecek katılımcıları ifade etmektedir. Güvenlik arayanlar ya seyahat kararlarını askıya alan veya iptal eden ya da belirlediği güvenlik standartlarına uygun değilse harekete geçmeyenlerdir.

Şekil 8. Güvenlik arayışında olma

Seyahat planlarını askıya alan Esra, şu sözleriyle seyahat planlarını iptal ettiğini açıklamıştır: “*Yaz için Gökçeada veya Bozcaada’ya gitmek gibi planlarımız vardı. [...] Çoğu insan gibi biz de yazın planladığımız tatil düşüncesini kafamızdan silmek zorundaydık.*” Şerife, *kendi güvenlik standartlarına uygun* tatili şöyle açıklamıştır: “*Tabii ki tatilimi geçireceğim turistik bölgeler de değişti. Fazla kalabalık ve insan yoğunluğunun bulunduğu yerlerden çok, daha rahat hareket edebileceğim, sağlık açısından daha güvenli hissedeceğim, insan yoğunluğunun fazla yoğun olmayan turistik belde ve bölgelerini tercih edeceğim.*”

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma Kovid-19 salgınına bağlı oluşan seyahat risk algısının, geleceğin turizm profesyonelleri adayları tarafından nasıl algılandığını ve olası/gerçekleşen seyahatlerinde güvenlik davranışlarının nasıl şekilleneceği/şekillendiğini ortaya koyarak alanyazını genişletmeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonuçları, salgının geleceğin turizm profesyonellerinin seyahat davranışlarını gündelik yaşamda salgın deneyimi ve seyahat sürecindeki güvenlik davranışları olmak üzere iki temel düzeyde etkilediğini ortaya koymuştur.

Belirsizlik ve tehlike, risk algısının temel fenomenlerindendir (Sitkin ve Pablo, 1992; Maser ve Weiermair, 1998; Rosa, 1998; Aven ve Renn, 2009; Chua vd. 2021). Araştırma sonuçları, salgın nedeniyle bireylerin seyahat algılarında duyuşal deneyimler çerçevesinde ele alınan risk, tehlike ve belirsizliğin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada üzerinde durulması gereken bir diğere sonuç, gündelik yaşam deneyimlerinin psikolojik boyutunu ifade eden duyuşal deneyimdir. Buna göre sonuçlar bireylerin; korku, kuşku, güvensizlik, kaygı, panik, yalnızlık gibi duyuşlar yaşadığını ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bu sonuçları ilgili alanda gerçekleştirilen benzer araştırma sonuçlarıyla (Kılıç, Aslan ve Gövce, 2020; Şengel, Işkın, Genç ve Çevrimkaya, 2020; Kılıç vd., 2020; Şenel ve Kılıç, 2022) paralellik göstermesi bakımından önemlidir. Risk algısı ve davranışlar birbirleriyle yakın ilişkili iki olgu olduğu bilinmektedir (Ulleberg ve Rundmo, 2003). Risk algısının seyahat davranışları üzerinde önemli bir endişe kaynağı olduğu (Kang ve Oh, 2015) ve bu yönüyle seyahat edenlerin davranışlarını ve kararlarını etkilediği ise bilinen diğere bir konudur (Reisenger ve Mavondo, 2005; Neuburger ve Egger, 2020; Feng vd. 2022). Araştırmanın davranışsal boyutuyla ilgili elde edilen sonuçlar; bireylerin hijyen ürünleri kullanma, kendisine ve çevresine karşı sorumlu davranışlar geliştirme, insanlardan uzak durma ve gündelik yaşam alışkanlarını değıştirme gibi davranışlar geliştirdiğini ortaya koymuştur. Risk algısının bireylerin; hijyen tutumlarını (Nazneen vd. 2020), gündelik yaşam faaliyetlerini değıştirmeleri (Maser ve Weiermair, 1998), sorumlu davranışlar benimsemeleri (Chen, 2021) ve kaçınma davranışlarının oluşması (Chua vd. 2021) üzerinde etkili olduğu farklı araştırmalarda da tespit edilmiştir. Mevcut araştırma sonuçlarının spesifik olarak kullanılan hijyenik ürünler, bireyin kendisi ve çevresine karşı sorumlu davranışlar

geliştirmesi, insanlardan uzak durarak seyahate çıkması açısından farklılaştığını ifade etmek olasıdır.

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan risk algısının, seyahat kararının sorgulanmasına, ertelenmesine veya iptal edilmesine yol açabilecek güçte olduğu farklı araştırmalarda ortaya koyulmuştur (Neuburger ve Egger, 2020). Mevcut araştırma sonuçları alanyazındaki sonuçlarla uyumlu olarak, Kovid-19 salgınının yarattığı risk algısının geleceğin turizm profesyonellerinden güvenlik arayışı içinde olanların seyahat kararlarını iptal etmelerine yol açtığını göstermiştir. Risk algısının seyahat sürecinde değiştirdiği güvenlik davranışlarının bir diğeri ulaşım araçlarındaki davranış biçimleridir. Bu süreçte çeşitli nedenlerle tren, uçak ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarına talep önemli oranda azalmıştır (Siegrist, Luchsinger ve Bearth, 2021). Mevcut araştırma bu sonuçları destekler biçimde, salgın nedeniyle bireylerin ulaşım araçları tercihlerinin özel araçlar olduğunu göstermiştir. Risk algısının seyahat sürecinde etkilediği diğer seyahat davranışları arasında; tatil alanı ve tatil yeri tercihleri olduğu tespit edilmiştir. Buna göre geleceğin turizm profesyonellerinin sosyalleşmekten kaçınarak kalabalık olmayan ve güvenli tatil kurallarına uyan işletmeleri tercih ettikleri/edecekleri belirlenmiştir. Buna ek olarak bu süreçte katılımcıların tatil alanı tercihlerini kişiye özel hizmet sunan konaklama işletmelerinden, yazlık, çadır-kamp-karavandan, sakin bölgelerden veya tek başına seyahat etmekten yana kullandıkları görülmüştür. Bu sonuçlar, işletme yöneticileri ile turizmin kayda değer derecede katkı sağladığı ülke yönetimlerine risk algısı yönetimine vermeleri gereken önem düzeyini açıklaması bakımından değerlidir. Nitekim farklı araştırmalarda seyahatin yapılacağı destinasyonlara yönelik risk algısı düzeyinin destinasyon tercihi üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (Kozak, Crotts ve Law, 2007).

Araştırmanın Yönetimsel Çıkarımları

Küresel çapta yaşanan bu salgın, turizm faaliyetleri yürüten işletme yöneticileri ile ekonomik gelirlerini önemli ölçüde turizmden sağlayan ülke yönetimlerine, çeşitli krizlere karşı hazırlıklı olunması gerektiğini dolaylı bir biçimde anlatmıştır. Araştırma sonuçları, potansiyel turiste salgına karşı önlem aldığını açıklayabilen destinasyon ve işletmelerin oldukça avantajlı olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan yöneticilerin, salgın dahil olmak üzere çeşitli felaketlere karşı araştırma kapsamında vurgulanan unsurları da kapsayan bir eylem planı ile hazırlıklı olmalarıyla

gelecekte meydana gelecek olası bir krizde avantajlı pozisyona gelmelerine katkı sağlayacağı öne sürülebilir.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu araştırma turistik seyahatlerin önemli unsurlarından olan güvenlik konusunu vurgulaması açısından önem taşımaktadır. Ancak sonuçlar hem sektöre hem de gelecek araştırmacılara yönelik değerli ipuçları içerse de bazı sınırlılıklar içermektedir. Mevcut araştırma turizm işletmeciliği alanında lisans düzeyinde öğrenim gören 1. ve 2. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırma kapsamına alınan çalışma grubunun içerisinde turizm sektöründe henüz çalışma deneyimi olmayan öğrenciler yer almaktadır. Gelecekteki araştırmalarda tüm öğrenim düzeylerindeki öğrenciler, araştırma kapsamına alınabilir, davranış özellikleri arasındaki farklar araştırılabilir.

Fenomenolojik yaklaşımla kurgulanmış ve tüm süreçleri hassasiyetle takip edilmiş bu çalışmanın bir diğer önemli sınırlılığı verilerin çevrimiçi ortamda mektup formatında toplanmış olmasıdır. Katılımcılar, deneyimlerini dört ile sekiz sayfa arasında yazıp zengin veri sağlamış olsa da yaklaşımın en güçlü ve önemli yanı olan yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılamamıştır. Gelecekteki araştırmalarda derinlemesine görüşmelerle daha zengin ve ayrıntılı verilerle farklı sonuçların çıkacağı araştırmalar yürütülebilir.

Tarihin her döneminde çeşitli krizlerle mücadele etmiş turizm sektöründe, bir salgının bu denli etkisinin olabileceği öngörülemez bir gerçekliktir. Bu olağanüstü kriz zamanında, olağanüstü kararlar verilmek zorunda kalınan turizm sektöründe, geleceğin turizm profesyonellerinin de beklenti ve gereksinimlerinin neler olabileceğini anlamak önemlidir. Diğer araştırmalarda (Demirci ve Üstün; Dereli ve Kızılırmak, 2021) farklı yaş grupları olmakla birlikte ağırlıklı olarak 25 yaş üstü bireylerin seyahat davranışları incelenmiştir. Mevcut araştırmada ise çoğunluğu birinci sınıfta olan 18 ve 20 yaş arasındaki turizm alanında öğrenim gören öğrencilerin de benzer talep ve beklentileri olduğu açıktır. Tatil tercihleri açısından da bakıldığında butik, kamp ve karavan, yakın arkadaş ile yazlık ev vb. açısından da benzerlikler tespit edilmiştir. Gelecek araştırmalarda ise araştırma birimi genişletilerek ve gelişen alt kategorilerden faydalanılarak geniş örneklemeler üzerinde ampirik çalışmalar yürütülebilir. Son olarak, genel katılımcı grubu içerisinde sayısı az da olsa algıladıkları risk nedeniyle seyahat davranışları olumsuz etkilenen, diğer bir ifadeyle güvenlik arayışında olan bireylerin çevrimiçi görüşmelerde, davranışlarını sıklıkla kişilik özellikleri ile ilişkilendirdikleri için

güvenlik kaygılarının kişilik özellikleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak gelecekteki araştırmalarda, seyahat güvenliği davranışlarını şekillendiren kişilik özellikleri çerçevesinde araştırmalar yürütülebilir ve böylece güvenlik arayışında olan bireyler açısından, güvende olmayı temsil eden unsurlar tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

Amaya-Gómez, R., Dumar, V., Sánchez-Silva, M., Torres-Cuello, M. A., Avila, A., ve Muñoz, F. (2023). An Analysis of Engineering Students' Risk Perception to Support Process Safety Learning Process. *Education for Chemical Engineers*, 42, 7-19. <https://doi.org/10.1016/j.ece.2022.10.003>

Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 411-423. <https://doi.org/10.30794/pausbed.111687>

Aslam, A. B., Rana, I. A., Shah, S. S., ve Mohuddin, G. (2022). Climate Change and Glacial Lake Outburst Flood (GLOF) Risk Perceptions: An Empirical Study of Ghizer District, Gilgit-Baltistan Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 83, 103392. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103392>

Aven, T., & Renn, O. (2009). On Risk Defined as an Event Where the Outcome is Uncertain. *Journal of Risk Research*, 12(1), 1-11.

Boua, M., Kouabenan, D. R., ve Belhaj, A. (2022). Road Safety Behaviors: Role of Control Beliefs and Risk Perception. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 91, 45-57. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2022.09.021>

Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Brewer, N. T., Chapman, G. B., Gibbons, F. X., Gerrard, M., McCaul, K. D., ve Weinstein, N. D. (2007). Meta-analysis of the Relationship Between Risk Perception and Health Behavior: The Example of Vaccination. *Health Psychology*, 26(2), 136. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.26.2.13>

Chen, Y., Dai, Y., Liu, A., Liu, W., ve Jia, L. (2021). Can the COVID-19 Risk Perception Affect Tourists' Responsible Behavior Intention: An Application of the Structural Equation Model. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1977938>

Chua, B. L., Al-Ansi, A., Lee, M. J., ve Han, H. (2021). Impact of Health Risk Perception on Avoidance of International Travel in the Wake of a Pandemic. *Current Issues in Tourism*, 24(7), 985-1002. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1829570>

Çetinkaya, Ö., Özer, Y. ve Kandemir Altunel, G. (2020). Covid-19 Sürecinde Turistik Seyahat Risk Algısı ve Hijyen-Güvenlik Algısının Değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(2): 78-83.

Demirci, B. ve Üstün, S. (2021). COVID-19 ve Seyahat Riski Algılarının Seyahat Davranışına Etkisi: Bursa Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(4), 1270-1285. <https://doi.org/10.15295/bmij.v9i4.1888>

Dereli, G., ve Kızılırmak, İ. (2021, Nisan). Covid-19 Sonrası Yerli Turistlerin Seyahat Davranışları Üzerine Bir Araştırma. 19. Geleneksel Turizm Sempozyumunda sunulan bildiri, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. Erişim adresi: <http://turizm.kocaeli.edu.tr/upload/duyurular/040821093507d5af8.pdf>. (Erişim Tarihi: 06. 01. 2023).

Ekoh, S. S., Teron, L., Ajibade, I., ve Kristiansen, S. (2022). Flood Risk Perceptions and Future Migration Intentions of Lagos Residents. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 83, 103399. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2022.103399>

Emir, O. ve Toker, A. (2020). Turizm ve Güvenlik İlişkisi. O. Emir ve D. Turan (Ed). *Turizm ve Güvenlik* (ss. 3-34) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Feng, Y., Li, G., Sun, X., & Li, J. (2022). Identification of Tourists' Dynamic Risk Perception-the Situation in Tibet. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), 1-13.

Garipağaoğlu-Uğur, N. G., Kızılırmak, İ., ve Dereli, G. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Seyahat Etme Niyetine Etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(46), 1274-1262. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.948812>

Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How Many Interviews are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82.

Hall, C. M., Timothy, D. J., ve Duval, D. T. (2012). *Safety and Security in Tourism: Relationships, Management, and Marketing*. Routledge.

İçişleri Bakanlığı (2021, 21 Nisan). Genelgeler. <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-tam-kapanma-tedbirleri-genelgesi-gonderildi> adresinden 17 Mart 2023 tarihinde alınmıştır

Kabadayı, E. T., ve Alan, A. K. (2013). Duygu Tipolojilerinin Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Pazarlamadaki Önemi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 93-115.

Kang, S. G., ve Oh, C. H. (2015). The Cultural Value Effects on eWOM in the Hospitality Industry-A Cross Cultural Study of Comparison Among China, Korea, and the USA. *Management & Information Systems Review*, 34(1), 191-209.

Kaplan, S., (1991). *Risk Assessment and Risk Management – Basic Concepts and Terminology*. İçinde *Risk Management: Expanding Horizons in, Nuclear Power and Other Industries*, Hemisphere Publ. Corp., Boston, MA.

Khasawneh, M., AL Najdawı, B. M., Shatnawı, H. S., ve Ababneh, S. F. (2022). Corporate Social Responsibility, Knowledge of COVID-19, and Risk Perception in International Tourism Enterprises. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 13(6), 1574-1583.

Kılıç, B., Aslan, H. ve Gövce, M. (2020). Covid-19 Sonrası Turistik Tüketim Tutumu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 554-570. <https://doi.org/10.21547/jss.787982>

Kim, E. E. K., Seo, K., ve Choi, Y. (2022). Compensatory Travel Post COVID-19: Cognitive and Emotional Effects of Risk Perception. *Journal of Travel Research*, 61(8), 1895-1909. <https://doi.org/10.1177/00472875211048930>

Kozak, M., Crotts, J. C., ve Law, R. (2007). The Impact of the Perception of Risk on International Travellers. *International Journal of Tourism Research*, 9(4), 233-242. <https://doi.org/10.1002/jtr.607>

Leavy, P. (2014). *The Oxford Handbook of Qualitative Research*. USA: Oxford University Press.

Maser, B., ve Weiermair, K. (1998). Travel Decision-Making: From the Vantage Point of Perceived Risk and Information Preferences. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 7(4), 107-121. https://doi.org/10.1300/J073v07n04_06

Meng, Y., Khan, A., Bibi, S., Wu, H., Lee, Y., ve Chen, W. (2021). The Effects of COVID-19 Risk Perception on Travel Intention: Evidence from Chinese travelers. *Frontiers in Psychology*, 12, 655860. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.655860>

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Nobel Yayınevi.

Misumi, Y., ve Sato, Y. (1999). Estimation of Average Hazardous-Event-Frequency for Allocation of Safety-Integrity Levels. *Reliability Engineering & System Safety*, 66(2), 135-144. [https://doi.org/10.1016/S0951-8320\(99\)00030-7](https://doi.org/10.1016/S0951-8320(99)00030-7)

Nazneen, S., Hong, X., ve Ud Din, N. (2020). COVID-19 Crises and Tourist Travel Risk Perceptions. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3592321 (Erişim Tarihi: 21.12.2022).

Neuburger, L., ve Egger, R. (2021). Travel Risk Perception and Travel Behaviour During the COVID-19 Pandemic 2020: A Case Study of the DACH Region. *Current Issues in Tourism*, 24(7), 1003-1016.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research Evaluation Methods* (3rd edition). Hershey: PA: Sage Publications.

Polat, T. (2019, Yaz). *Turizm ve Güvenlik: İstanbul İlinde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir). CSU ScholarWorks. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Reisinger, Y., ve Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: Implications of travel risk perception. *Journal of Travel Research*, 43(3), 212-225. <https://doi.org/10.1177/0047287504272017>

Roehl, W. S., ve Fesenmaier, D. R. (1992). Risk Perceptions and Pleasure Travel: An Exploratory Analysis. *Journal of Travel research*, 30(4), 17-26. <https://doi.org/10.1177/004728759203000403>

Rolfe, G. (2006). Validity, Trustworthiness and Rigour: Quality and the Idea of Qualitative Research. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 304-310.

Rosa, E. A. (1998). Metatheoretical Foundations for Post-Normal Risk. *Journal of Risk Research*, 1(1), 15-44. <https://doi.org/10.1080/136698798377303>

Schiffman, L., ve Wisenblit, J. (2019). *Consumer Behavior*. (12. Baskı). Pearson New York

Shin, Y. S. (2005). Safety, Security and Peace Tourism: The Case of the DMZ Area. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10(4), 411-426. <https://doi.org/10.1080/10941660500363777>

Siegrist, M., Luchsinger, L., & Bearth, A. (2021). The Impact of Trust and Risk Perception on the acceptance of measures to reduce COVID-19 cases. *Risk Analysis*, 41(5), 787-800. <https://doi.org/10.1111/risa.13675>

Sitkin, S. B., ve Pablo, A. L. (1992). Reconceptualizing the Determinants of risk Behavior. *Academy of Management Review*, 17(1), 9-38. <https://doi.org/10.5465/amr.1992.4279564>

Strauss, A., ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research*. Sage Publications.

Şenel, E. ve Kılıç, İ. (2022). Covid-19 Korkusu ile Seyahat Motivasyonu ve Satın Alma Niyeti İlişkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92-105. <https://doi.org/10.32572/guntad.954942>

Şengel, Ü., Işkın, M., Genç, G. ve Çevrimkaya, M. (2020). Covid-19 ile İlgili Ölüm Kaygısının Seyahat Davranışına Etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 105-121. <https://doi.org/10.21547/jss.787466>

Şimşek, A., Akkuş, Ç. ve Temel, B. (2022). Covid-19 Sürecinde Ziyaretçilerin Gastronomi Destinasyonlarına Yönelik Risk Algısının Yiyecek Deneyimine Etkisi:

Adana Örneği. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (3): 1013-1036. <https://doi.org/10.18506/anemon.1130876>

Türk, E. ve Oktay, K. (2021). Potansiyel Turist Adaylarının Covid-19 Risk Algısının Temassız (Untact) Turizme Yönelik Davranışsal Niyet Üzerindeki Etkisi, Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(2): 160-174.

Ulleberg, P., ve Rundmo, T. (2003). Personality, Attitudes and Risk Perception as Predictors of Risky Driving Behaviour Among Young Drivers. Safety Science, 41(5), 427-443. [https://doi.org/10.1016/S0925-7535\(01\)00077-7](https://doi.org/10.1016/S0925-7535(01)00077-7)

Yang, Z., ve Xin, Z. (2020). Heterogeneous Risk Perception Amid the Outbreak of COVID 19 in China: Implications for Economic Confidence. Applied Psychology: Health and Well-Being, 12(4), 1000-1018. <https://doi.org/10.1111/aphw.12222>